

АНТ. ЧЕХОВ

КАШТАНКА

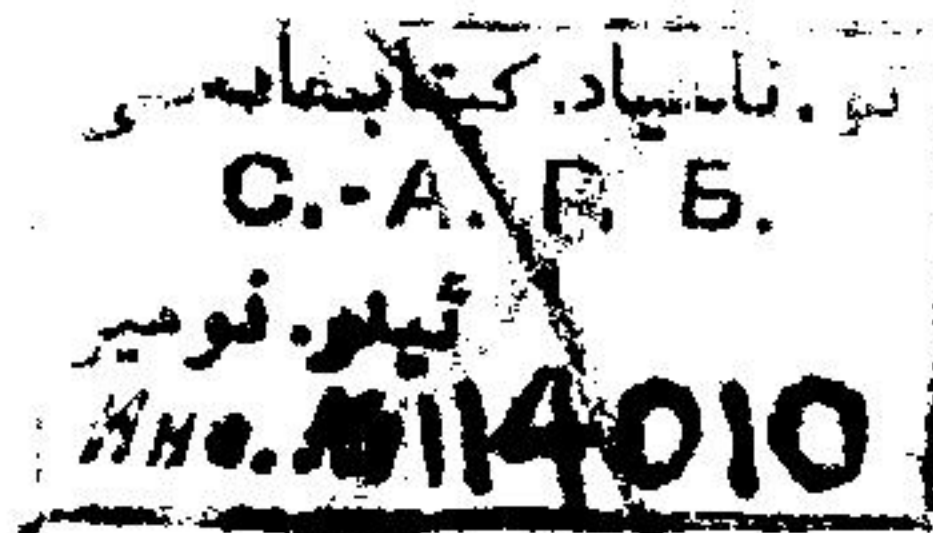
ОПОВІДАННЯ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

АНТ. ЧЕХОВ

КАШТАНКА

О П О В І Д А Н Н Я

Переклад С. ЄФРЕМОВА

ДРУГЕ ВИДАННЯ

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОМІТЕТ НАРКОМ-
ОСВІТИ УСРР ПО СЕКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОЗВОЛИВ
ДО ВЖИТКУ В ДИТЯЧИХ КНИГОЗБІРНЯХ УСТАНОВ СОЦВНХУ

50

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
1928

ц

891.79- 32

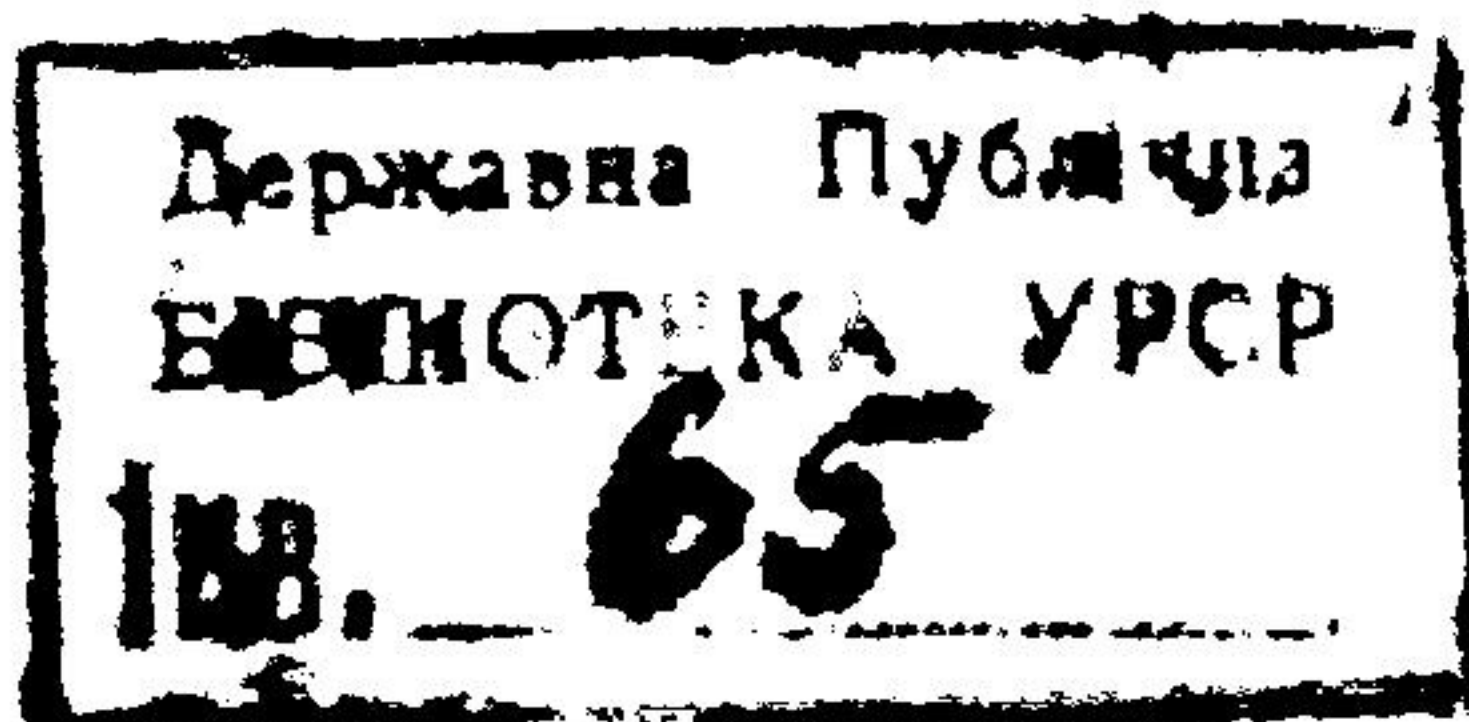
C

B10487 u

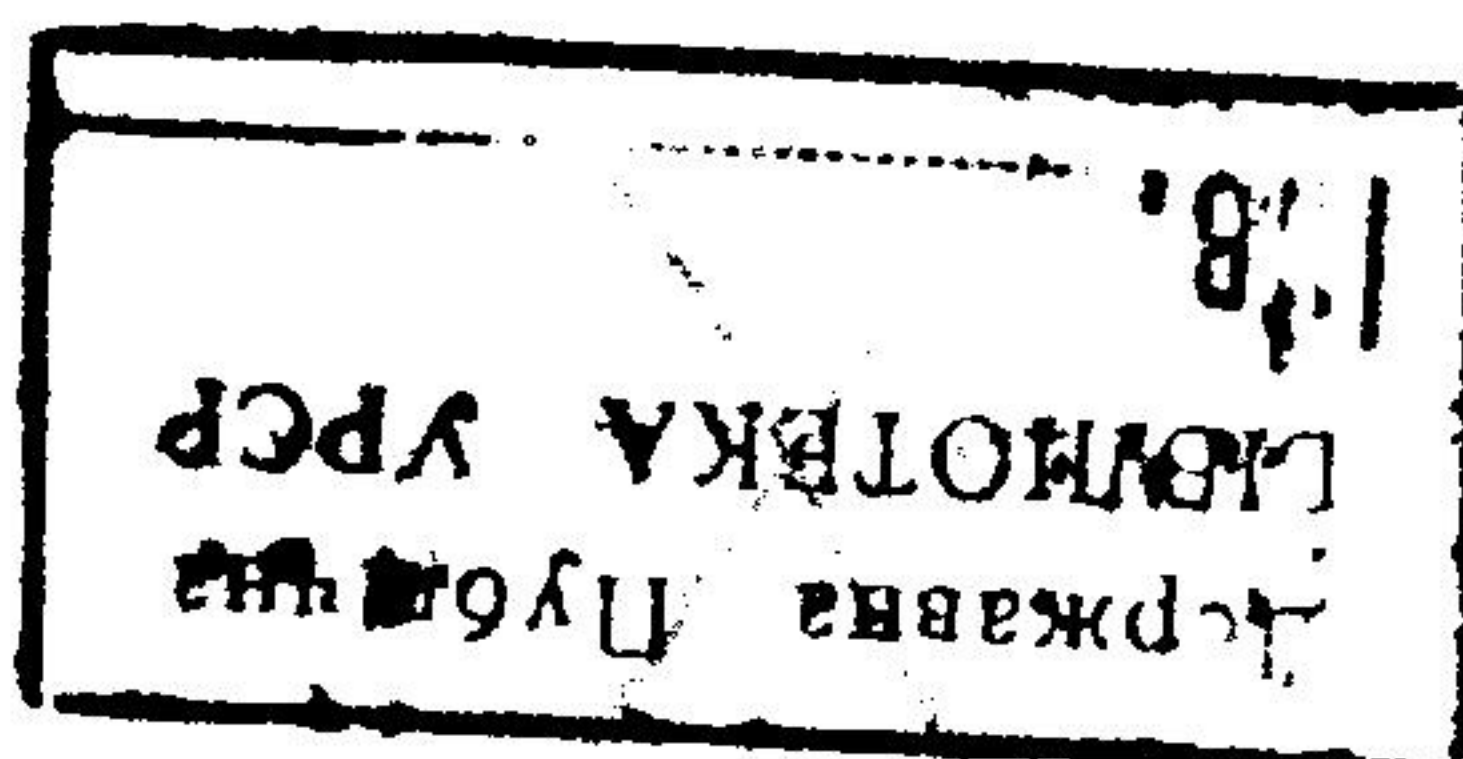
2

2
010411
- 10

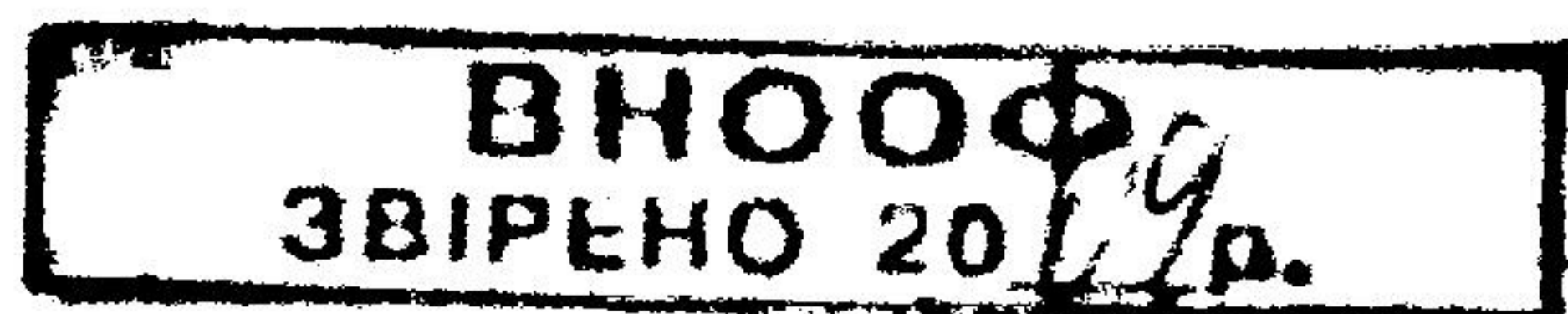
Малюнки проф. Д. Кордовського

1267-2

Укрголовіт № 1939 (3354). 27 р.
З друк „ДВУ—УАН. Зам. № 171—5000.

I.

ЯК ДБАЄШ, ТАК І МАЄШ.

Молоденька, руда собака — покруч такса з простою — дуже мордою схожа на лиса, бігала сюди-туди по тротуару й неспокійно на всі боки озиралася. Коли-не-коли вона ставала і з плачем, підкорчивши то одну змерзлу лапу, то другу, намагалась сама собі зміркувати: як це так могло статися, що вона заблудилась?

Вона дуже добре пам'ятає, як минув день та як, наостанку, опинилася вона на цьому незнаному тротуарі.

День почався був з того, що хазяїн, столяр Лука Олександрич насунув шапку, взяв під пахву якусь дерев'яну штуку, в червону хустку вмотану, й гукнув:
— Каштанка, гайда!

Вчувши своє ім'я, покруч такса з простою вилізла з-під варстата, де вона спала на стружках, потяглася солодко й побігла за хазяїном. Замовники Луки Олександрича жили всі страшенно далеко, а тому, попереду ніж дійти до кожного з них, столяр мусів по кілька разів завертати до трактиру й підживлятися. Каштанка пам'ятала, що дорогою вона поводитись дуже непристойно. З радощів, що її взято на прохідку, вона плигала, кидалась, гавкаючи, на коночні вагони, забігала по подвір'ях та ганяла за собаками. Столяр раз-поз-раз губив її з очей, ставав і сердито на неї гримав. Раз навіть він з неситим на обличчі виразом згріб був у кулак її лисяче вухо, пошарпав і промовив поволеньки:

— А бодай... би... ти... здох...ла була, хале-ера!

Побувши в замовників, Лука Олександрович заскочив був на часинку до сестри і в неї пив та закусовав, од сестри пішов ще до знайомого палятурника, од палятурника в трактир, з трактира до кума, то-що. Одне слово, коли Каштанка опинилась на незнайомому тротуарі, то вже вечоріло й столяр був п'яний, як нивець. Він вимахував руками й, зідхаючи тяжко, бубонів:

— Во грісіх роди мя мати во утробі моїй! Ох, гріхи, гріхи! Тепер от ми собі вулицею походаємо та на лихтарики поглядаємо, а помремо — в гієні вогняній горітимемо...

А то вдавався ще він і в добрий гумор, кликав до себе Каштанку й казав до неї:

— Ти, Каштанко, комаха собі істотня вдалася та й по всьому. Навпроти людини ти однаково, що тесля навпроти столяра...

Коли він отакечки з нею розмовляв, знечев'я врізала музика. Каштанка озирнулась і побачила, що вулицею на неї просто йшов полк солдат. Не терплючи музики, що дратувала її нерви, вона була заметушилась і завилала. На превелике її диво, столяр, замість і собі злякатись, завищати й загавкати, широко посміхнувся, витягся у струнку та всією п'ятерою зробив «під козирок». Бачучи, що хазяїн не протестує, Каштанка ще дужче завилала й, себе не тямлючи, кинулась через дорогу на другий тротуар.

А як вона прийшла до пам'яті, музика вже не грала й полка не було. Вона перебігла дорогу на те місце, де покинула була хазяїна — аж, лелечко! столяр вже там не було. Вона кинулась була вперед, тоді назад, ще раз перебігла дорогу, та столяр мов крізь землю пішов... Каштанка почала обнюхувати тротуар, сподіваючись, що знайде хазяїна

по духові од його сліду, але попереду якийсь урвитель пройшов у нових резинових калошах, і тепер усі делікатні пахощі мішались з прикрим каучуковим смородом і аж нічогісенько не можна було розібрати.

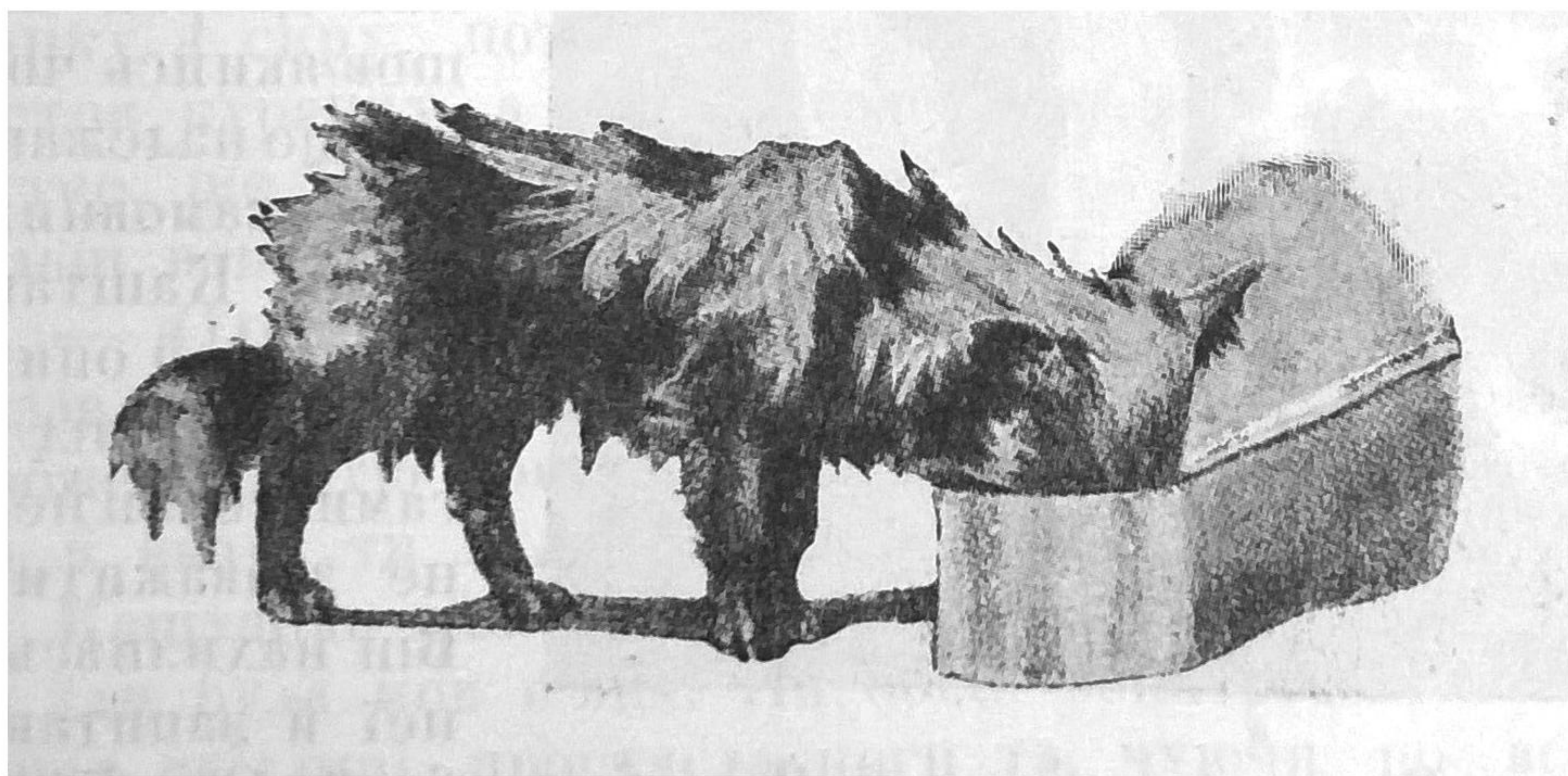
Каштанка бігала сюди й туди і не знаходила хазяїна, а тимчасом смеркало. По обидва боки вулиці засвітилися лихтарі і по вікнах домів заблищало світло. Йшов великий лапастий сніг і малював на білє бруківку, конячі спини, шапки візникам і що

дужче темніло повітря, то біліші робилися речі. Повз Каштанку, застуючи їй дивитись та штовхаючи її ногами, без упину сюди й туди сновигали незнайомі замовники (Усеньку людськість Каштанка поділяла на дві дуже нерівні частки: на хазяїнів та замовників; поміж тими та цими була велика різниця: перші мали право бити її, а других вона сама мала право хапати за литки). Замовники кудись поспішалися й не зважали на неї аж ні от стілечки.

Як смерклося вже добре, посіли Каштанку туга велика та жах. Вона притулилась на якомусь ганку та й почала гірко плакати. Увесьденечки провештавшись з Лукою Олександричем, вона зморилась, вуха й лапи їй померзли, та й до того-ж ще їй страшенно їсти хотілось. За цілісенький день їй довелося жувати тільки двічі: попоїла у палятурника клейстру трошки та в одному з трактирів побіля прилавку знайшла з ковбаси шкурку—ото й по всьому. Якби з неї була людина, то б напевне подумала:

«Ні, так жити снаги немає! Треба застрелитись!»

II.

ТАЄМНИЧІІІ ХТОСЬ.

Та ні про вищо вона не думала їй тільки плакала. Як же м'який лапастий сніг зовсім був обліпив їй спину та голову їй вона, знесилвшись, запала була у важку дрімоту, враз двері на ганку клацнули. запищали їй ударили її в бік. Вона схопилась. Зодчинених дверей вийшов якійсь чоловік, що належав до гурту замовників. А як Каштанка визнула їй опинилась йому під ногами, то він не міг не завважити її. Він нахилився до неї й запитав:

— Відки ти, песику? Я тебе забив? О. бідний, бідний... Ну, не сердься, не сердься... Вибачай.

Каштанка глянула на незнайомого крізь сніжинки, що поналипали на віях, і побачила перед себе опецькуватого чоловічка з голеним пухлим лицем, у циліндрі та незастебнутому кожусі.

— Чого-ж ти скавучиш? — казав він, збиваючи пучкою з її спини сніг. — Де твій хазяїн? Мабуть, ти заблудилась? Ах, бідолашний песик! Що-ж ми теперка робитимем?

Пізнавши в голосі незнайомого теплу, щирю нотку, Каштанка лизнула йому руку й ще жалібніше за-скавучала.

— А ти хороша, кумедна! — мовив незнайомий. — Викапаний тобі лис! Ну, та що-ж, нема іншої ради. ходім зо мною! Може, ти й у пригоді якось станеш... Ну, фюйть.

Він цмокнув губами й подав Каштанці знак рукою, що міг означати тільки одне: «ходімо!» Каштанка пішла.

Не більш, як за півгодини, вона сиділа вже на підлозі у великій ясній світлиці й, схиливши голову на бік, солоденько та цікаво позирала на незнайомого, що сидів за столом та обідав. Він їв та і їй кидав шматочки... Спершу він дав їй хліба та зелену скоринку з сиру, потім м'яса шматочок, пів пиріжка, кісток курячих, а вона з голоднечі все це з'їла так хутко, що й не зогляділась, яке їй на смак воно. І що більш вона їла, то дужче їсти хотілось.

— Одначе, не дуже тебе твої хазяїни годують! — казав незнайомий, дивлючись, з якою несамовитою прожерливістю ковтала вона, навіть не розжувавши. — Та й яка-ж ти худя! Чиста тобі тріска...

Каштанка з'їла багато, але не наїлась, а тільки од їди була мов п'яна. По обіді вона розляглась посеред світлиці, простягла ноги та, чуючи по всьому тілі приємну млюсть, замахала хвостом. Поки

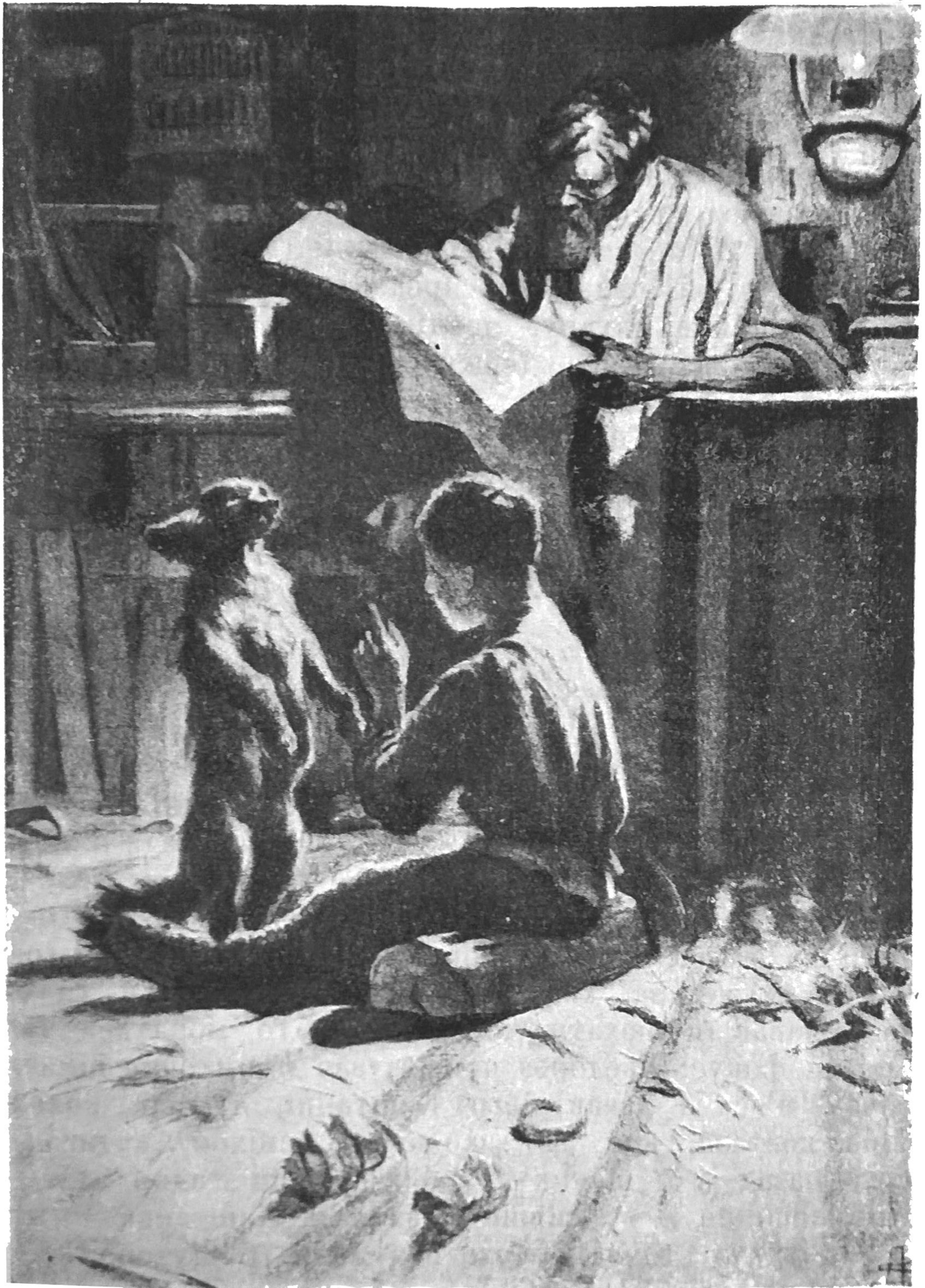

новий її хазяїн, вивернувшись у кріслі, смоктав сигару, вона крутила хвостом та міркувала: де краще — у незнайомого чи в столяра? У незнайомого обста-

вини бідні й негарні; окріче крісел, канани, дямши та килимів, у його нічого немає, аж пусткою в світлиці одгонить: у столяра-ж всеньку квартиру напхом напхано речами: має він стола, варетат, куну стружок, рубанки, долота, пилки, клітку з чижином. Це-

бер... У незнайомого нічим не душіть, у столяра-ж у квартирі завжди стоїть туман і пречудово пахне карюком, лаком та стружками. Зате незнайомий має одну, та й не малу, перевагу — він дає багато їсти і, треба-ж по правді казати, коли Каштанка сиділа перед столом та солоденько на його позирала, він ані разу не вдарив її, не затупотів ногами й так таки ні разу не гуконув: «Пі-шла геть, проклятуща!»

Докуривши сигару, новий хазяїн вийшов і за хвилину повернувся, держучи в руках маленького матрасика.

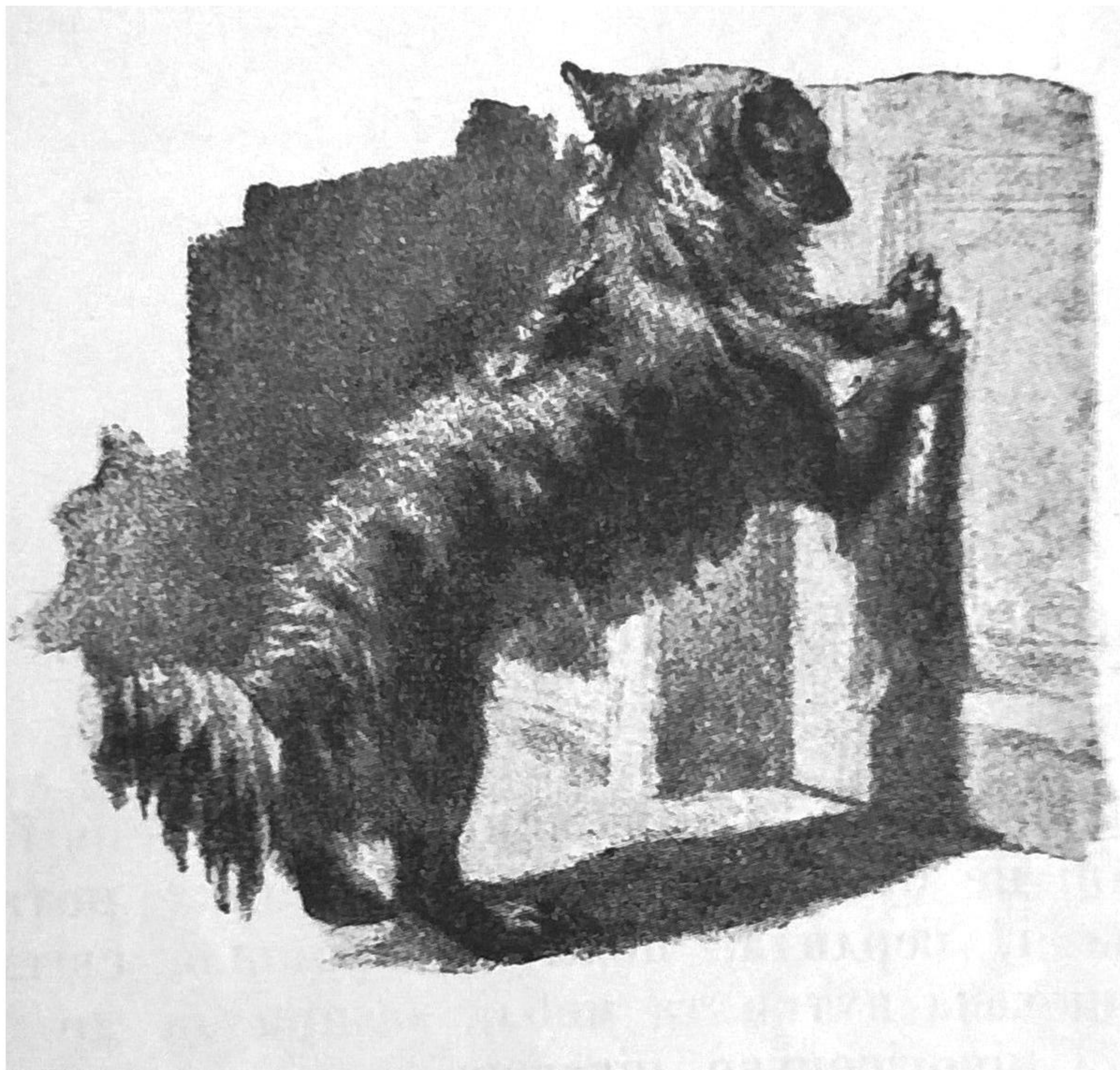
— Гей ти, пес, ходи-но сюди! — мовив він, кладучи матрасика в кутку біля канапи. — Лягай тут. Спи!

А тоді він погасив лампу й пішов собі. Каштанка розляглась на матрасику й заплющила очі: з улиці донеслось гавкання, і вона хтіла була відповісти на його, та враз огорнула її знечев'я туга. Вона згадала Луку Олександрича, його сина Хведорка, захисну місцинку під варстатом... Згадала вона, що довгими зимовими вечорами, коли столяр стругав або в-голос читав газету, Хведорок звичайно грався з нею... Він тяг її за задні лапи з-під варстата й виробляв з нею такі штуки, що у неї аж в очах зеленіло та боліло по всіх кісточках. Він силував її ходити на задніх лапах, робив з неї дзвона, тоб-то смикав дуже за хвоста і вона скавучала й гавкала, давав їй нюхати табаки... Надто мордував її отакий фокус: Хведорок прив'язував до ниточки шматочок м'яса й давав його Каштанці, а тоді, коли вона ковтала, він, аж заходючись сміхом, витягав його назад із її шлунку. І що яскравіші згадки були, то голосніше й тужливіше скавучала Каштанка.

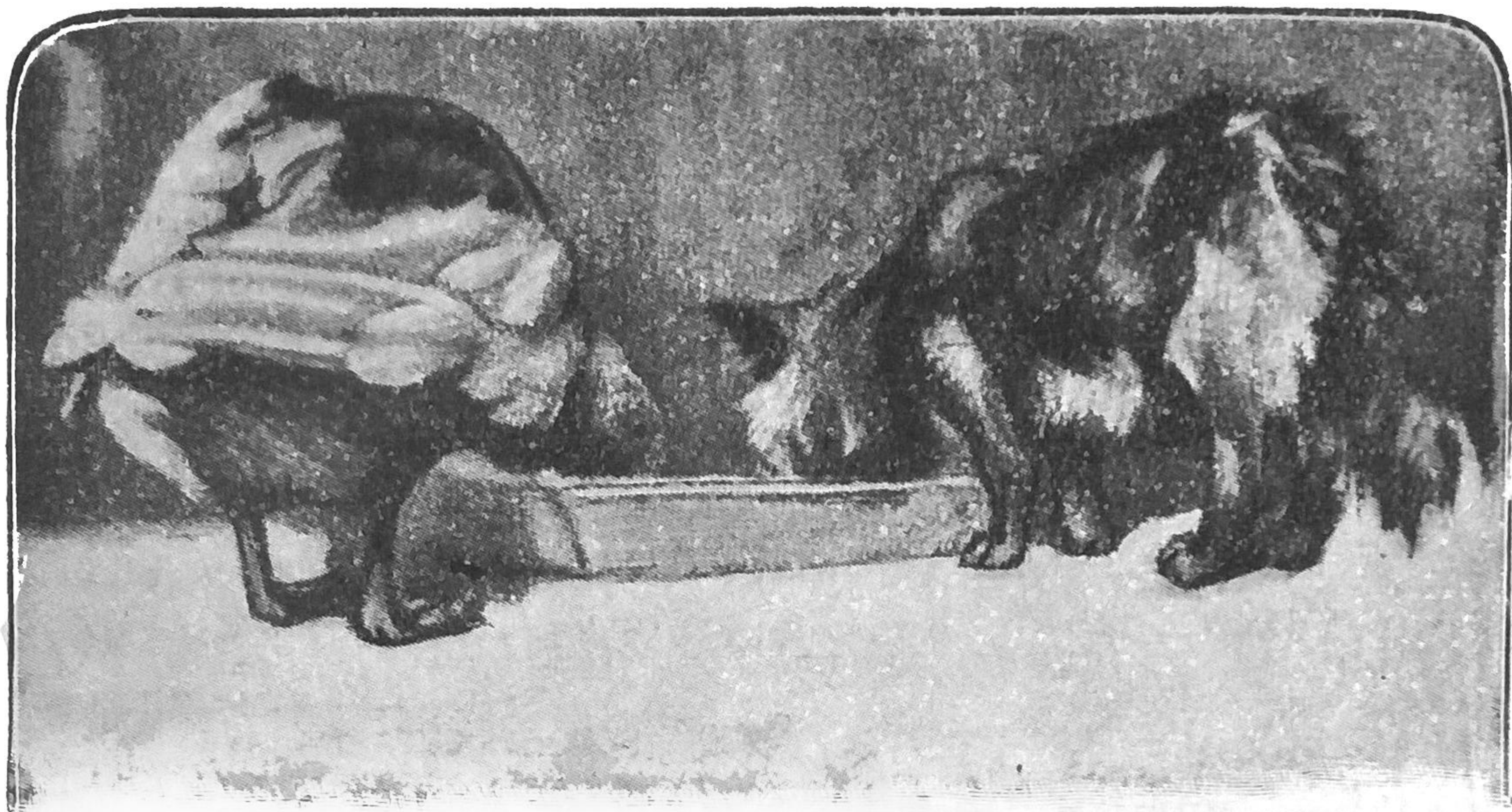
Та хутко втома й тепло подужали її смуток. Сон її зморив. В її уяві забігали собаки: пробіг, між ин-

шим, і пелехатий старий пудель, що його вона бачила сьогодні на вулиці, з бильмом на оці та з класками шерсти біля носа. Хведорок з долотом у руці погнався був за пуделем, та враз сам поріс волохатою шерстю, весело загавкав і опинився побіля Каштанки. Каштанка і він добродушно понюхали одно одного носа та й побігли на вулицю...

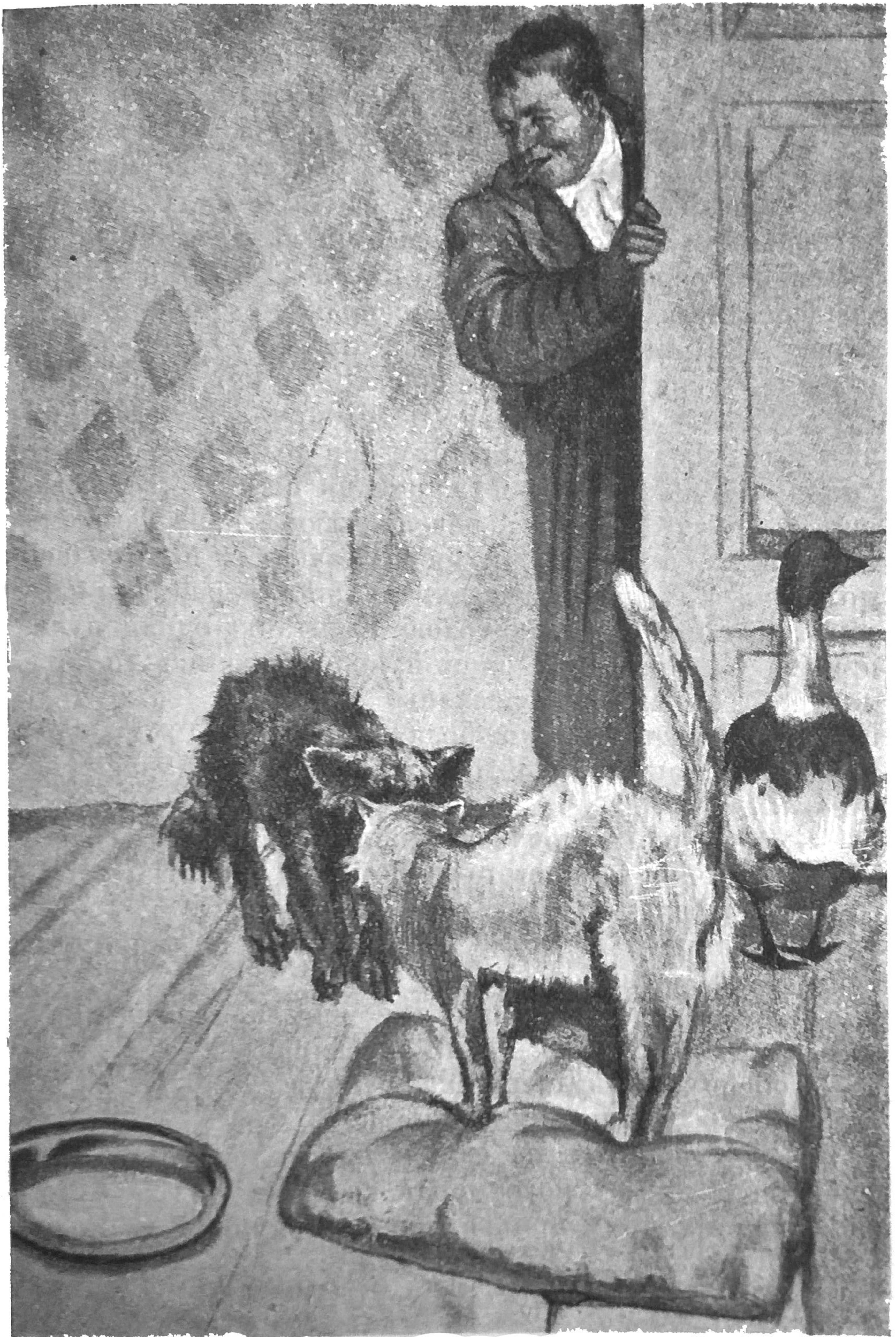
III.

НОВА, ДУЖЕ МИЛА ЗНАЙОМІСТЬ.

Як Каштанка прокинулась, було вже видно, і з улиці доносивсь гамір, який тільки вдень і буває. В світлиці не було ні лялечки. Каштанка потяглася, позіхнула і, сердита, похмура, пройшла світлицею. Вона обнюхала кутки та меблі, зазирнула до передпокою, та нічогоісенько цікавого не знайшла. Опріч дверей до передпокою, були й ще одні двері. Розміркувавшись, Каштанка подряпалася в їх обома лапами, прочинила й увійшла до другої світлиці. Тут на ліжку, вкритий баєвою ковдрою, спав замовник,— у йому вона признала учорашнього незнайомого.

— Рррр... — загарчала була вона, та, вчорашній обід ізгадавши, замахала хвостом і почала нюхати.

Вона принюхалась до одягу її чобіт незнайомого і знайшла, що од них дуже дхне конякою. З опочивальні були кудись іще одні двері, так само зачинені. Каштанка подряпалась у ці двері, налягла на них грудьми, відчинила її зараз же почула чудний, дуже підозрілий дух. Передчуваючи немилу зустріч, з гарчанням та озираючись, Каштанка увійшла до маленької горнички з брудними шпалерами і з жаху подалась назад. Вона щось несподіване побачила та страшне. Пригнувши до землі шию її голову, розпустивши крила, сичав та просто на неї йшов сірий гусак. Трохи осторонь, на матрасику, спочивав білий кіт; забачивши Каштанку, він схопився, вигнув спину дугою, задер хвоста, наїжив шерсть і теж засичав. Собака злякалась навсправжки, та не бажаючи свій страх виказувати, голосно гавкнула й кинулась до кота... Кіт іще дужче вигнув спину, засичав і вдарив Каштанку лапою по голові. Каштанка одплигнула, присіла на всі чотири лапи й, простягаючись до кота мордою, голосно та верескливо загавкала; саме тоді гусак надійшов ззаду й боляче дзюгнув її дзьобом у спину. Каштанка схопилась та й кинулася на гусака...

— А це що? — почувся гучний, сердитий голос, і до світлички увійшов незнайомий у халаті і з сигарою в зубах. — Що це таке? На місце!

Він підійшов до кота, цопнув його по вигнутій спині й промовив:

— Хведоре Тимофієвичу, це що значить? Бійку завели? Ах, ти, старе луб'я! Іяговись!

І, обернувшись до гусака, гукнув:

— Іване Івановичу, на місце!

Кіт слухняно ліг на свій матрасик, ще й очі заплющив. З виразу його морди та вусів видно було, що й самому йому прикро, що погарячився та поліз

битись. Каштанка ображено заскавучала, а гусак витяг шию, та забалакав про щось дрібно, палко й виразно, але дуже незрозуміло.

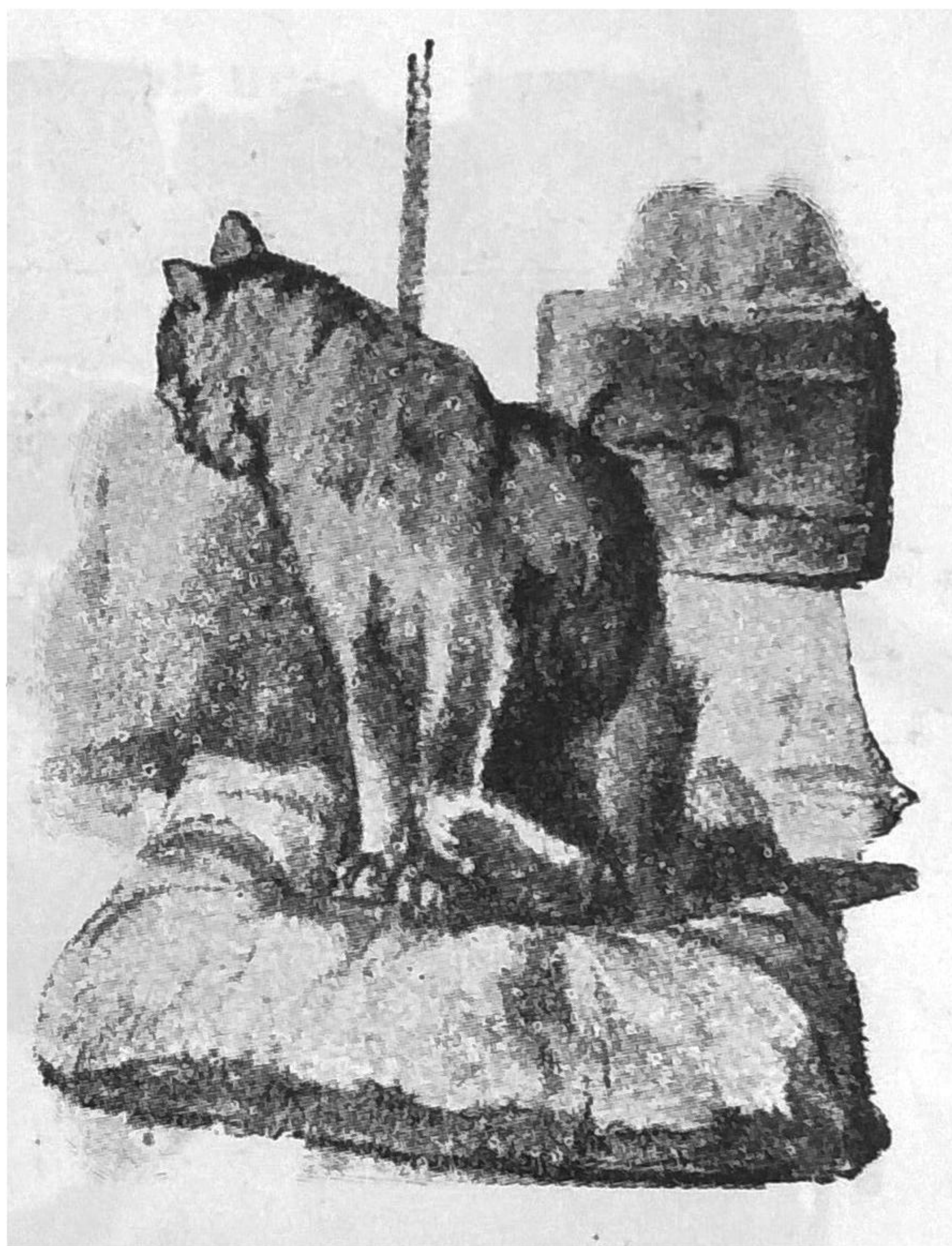
— Гаразд, гаразд! — мовив хазяїн, позіхаючи. — Треба жити в злагоді та приязні. — Він погладив Каштанку й додав: —

А ти, рудько, не бійсь... Це публіка гарна, не скривдить. Стривай-но, як-же ми тебе кликати будемо? Без ім'я, брат, не можна.

Незнайомий поміркував і мовив:

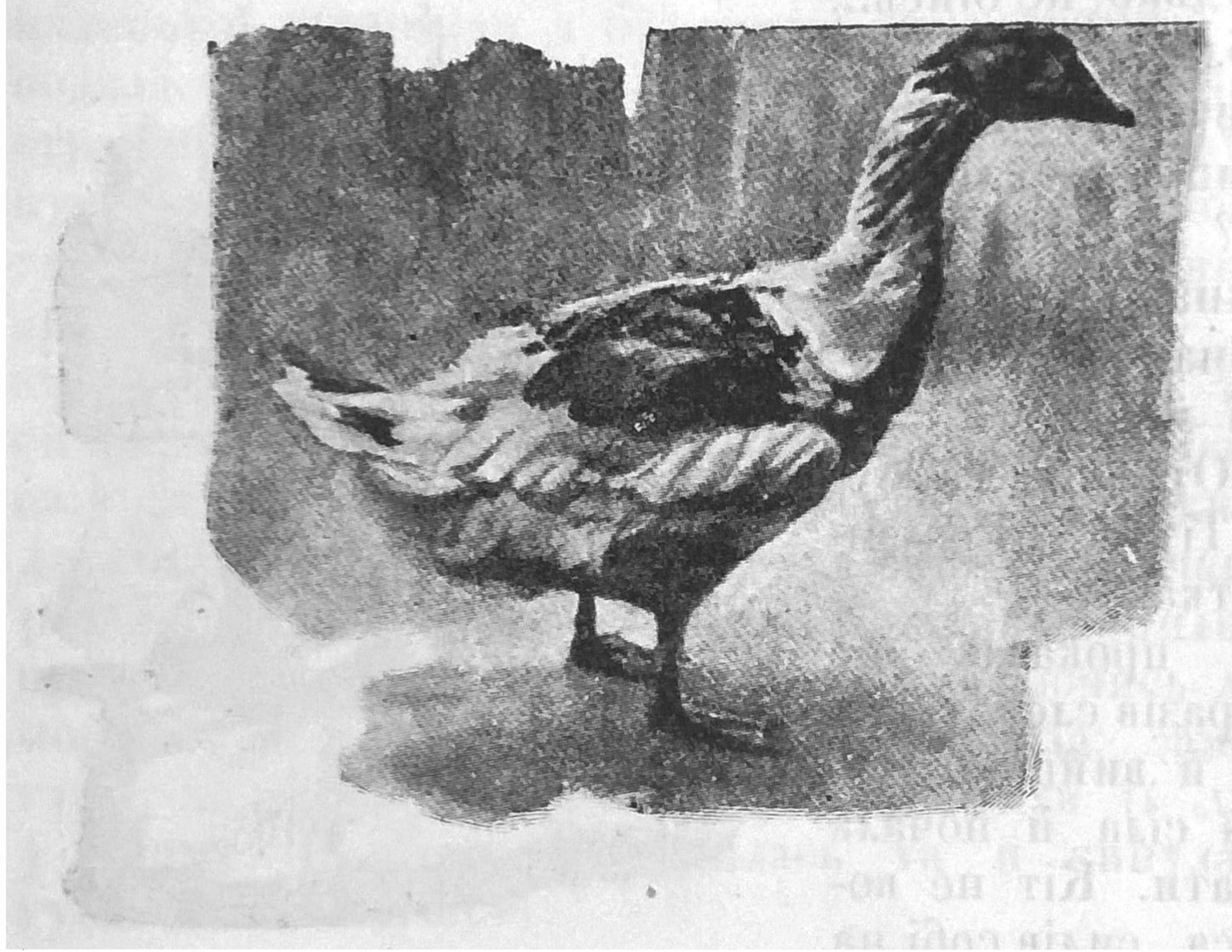
— От що... Ти будеш — Тітка... Розумієш? Тітка!

Він проказав ще кілька разів слово «Тітка» та й вийшов. Каштанка сіла й почала наглядати. Кіт не ворухнувся, сидів собі на матрасику й удавав, ніби спить. Гусак, витягаючи шию й топчучись на однім місці, говорив щось далі дрібно та палко. Мабуть, це дуже розумний був гусак; по кожній довгій тираді, він кожного разу здивовано подавався назад і удавав, ніби милується з своєї промови... Послухавши його й відповівши йому: «рррр»..., Каштанка почала обнюхувати по кутках. В одному з кутків стояли ночовки невеличкі, а в них вона побачила мочений горох та розмоклі житні скоринки. Вона покуштувала гороху — не смачне, покуштувала скоринок — та й почала їсти. Гусак аж ні трохи не об-

разивсь, що незнайома собака споживає його харч,
а, навпаки, іще палкіше забалакав і, щоб виявити
свою довірливість, сам підійшов до ночовок та й їзів
кілька горошинок.

IV.

ТА ТУТ ЧУДАСІЯ, МОСЬЦАНЕ!

Трохи згодом знов увійшов незнайомий та й приніс із собою якусь чудну річ, що скидалася на ворітця та на літеру П. На перечці оцього дерев'яного нечупарного П висів дзвоник та прив'язаний був пістоль: од язика в дзвоника та од собачки в піistolі мотлялись мотузочки. Незнайомий поставив П серед горниці, довго щось розв'язував та нав'язував, а тоді глянув на гусака й сказав:

— Іване
Івановичу,
прошу!

Гусак підступив до його й став так, немов чогось дожидаючи.

— Ну-с, — промовив незнайомий: — почнемо з самого краю. Насамперед уклонися їй зроби реверанса! Живо!

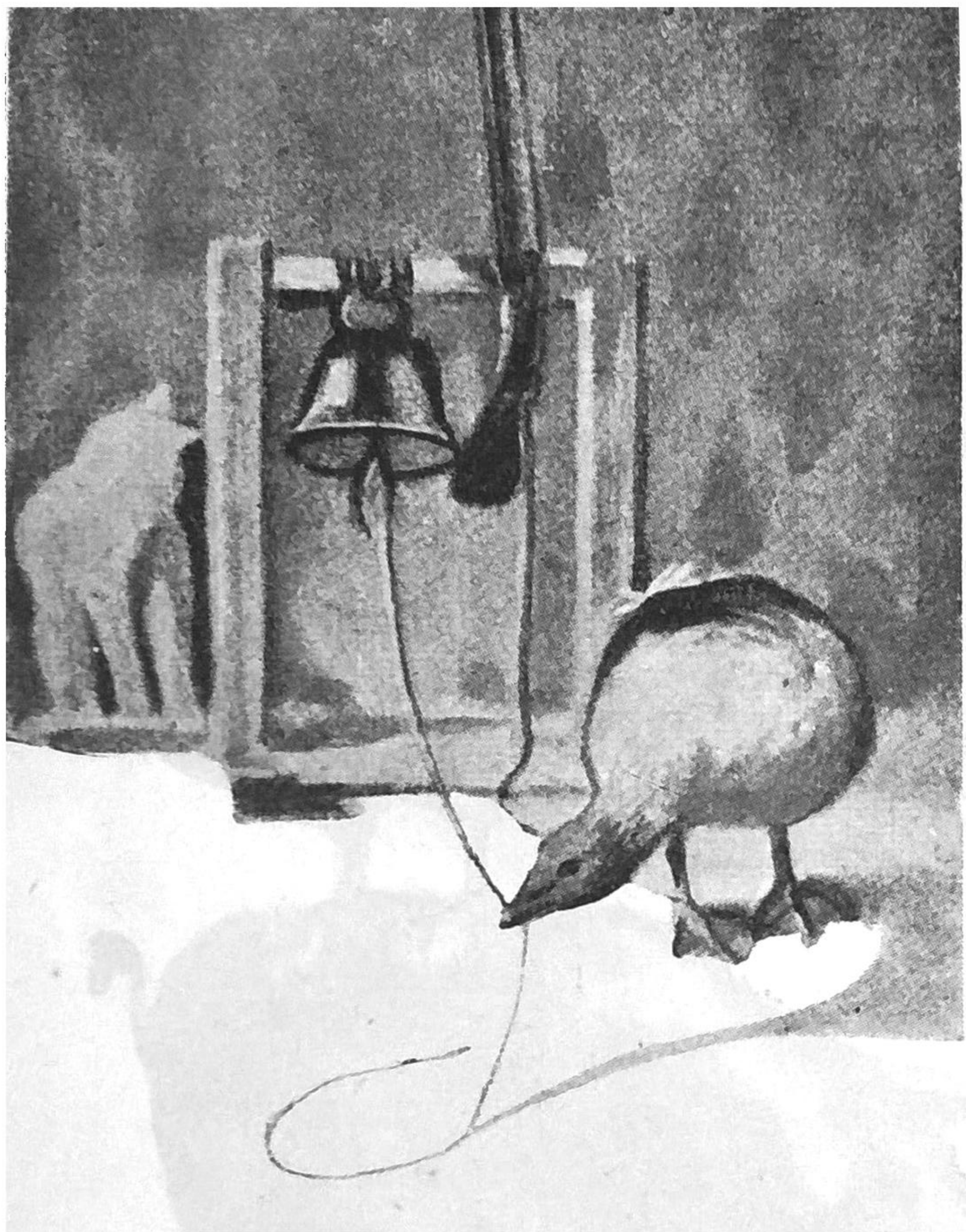

Іван Іванович витяг шию, на всі боки закивав і протяг по землі лапкою.

— Так, молодчина... Тепер^ч умри!

Гусак ліг на спину й задер до-гори лани. Зробивши отаких ще кілька немн^утих фокусів, незнайо-

мий враз схопився за голову, удав на виду своїм жах і закричав:

— Гвалт! Рятуйте! Горимо!

Іван Іванович підбіг до П, схопив у дзьоб мотузку й за-дзвонив у дзвоник.

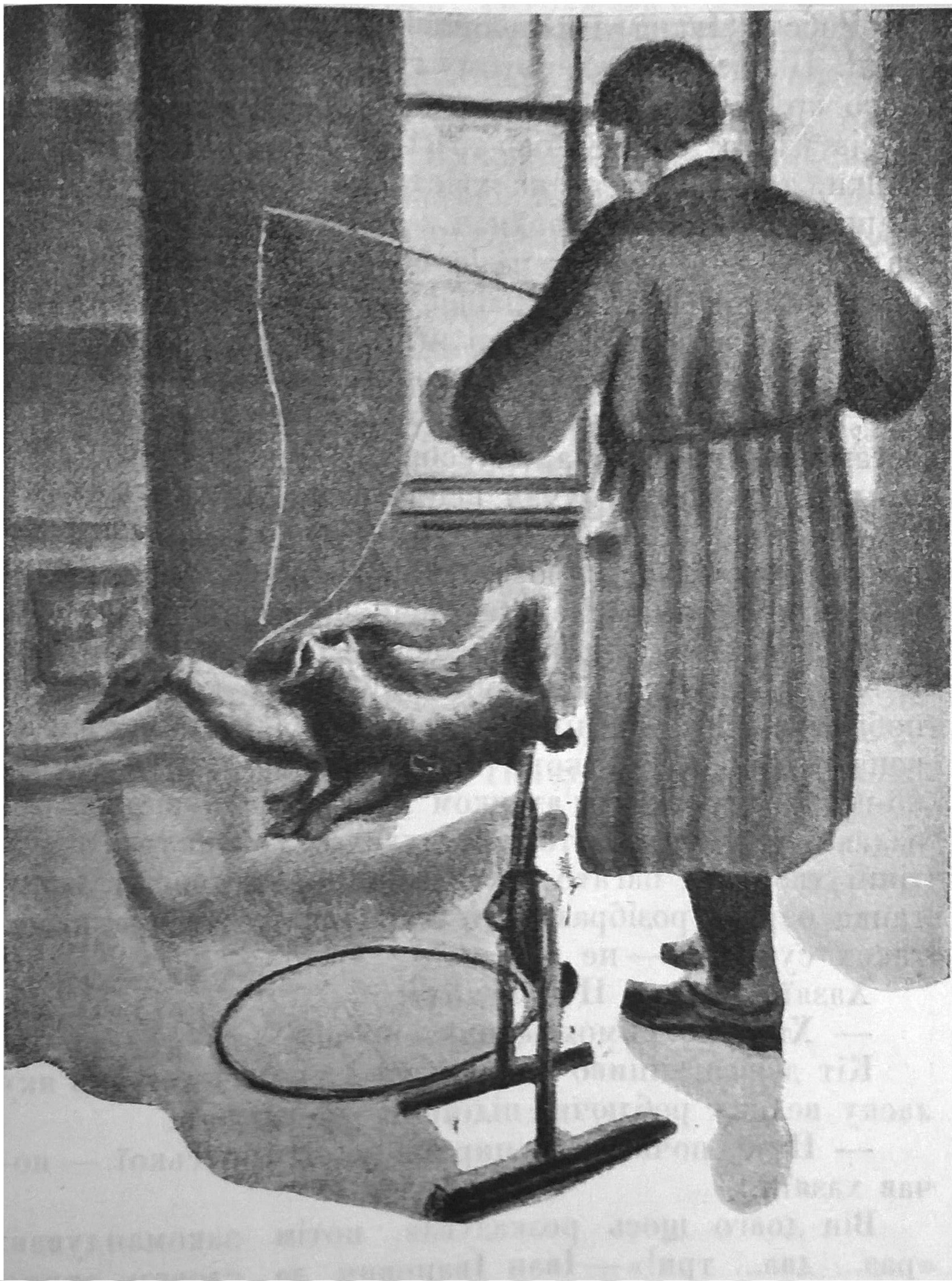
Незнайомий був з того дуже задоволений. Він погладив гусака по шиї й сказав:

— Молодчина, Іване Івановичу! Тепер

уяви, що ти ювелір і торгуєш золотом та самоцвітами. Уяви тепер, що ти приходиш до себе до магазину й застаєш у йому злодіїв. Що-б ти зробив тоді?

Гусак узяв у дзьоб другу мотузочку й потяг, а з того зараз-же гримнув гучний постріл. Капітанці дуже до смаку був принав дзвін, а від пострілу вона так дуже втішилась, що аж забігала округ П та загавкала.

— Тітко, на місце! — гукнув на неї незнайомий. —
Цить мені!

Робота Івана Івановичева не стала на стрілянині. Цілісеньку ще потому годину незнайомий ганяв його круг себе на припоні й ляскав пугою, а гусак мусів плигати через бар'єр та крізь обруч, ставати гопки, тоб-то сідати на хвіст і вимахувати лапками. Каштанка очей не зводила з Івана Івановича, завивала з утіхи й кілька разів починала бігати за ним, гавкаючи на всеньку пащеку. Уморивши гусака та й себе, незнайомий витер піт з чола й гукнув:

— Маріє, а поклич-но сюди Хіврю Івановну!

За хвилину чутно стало рохкання... Каштанка загарчала, напустила на себе дуже зважливий вигляд і про всяк случай відступила як найближче до незнайомого. Двері одчинились, до хати зазирнула якась баба і, щось проказавши, впустила чорну, дуже нечепурну свиню. Не вважаючи аж ніяк на Каштанчине гарчання, свиня підвела до-гори свого п'ятачка й весело зарохкала. Видимо, їй дуже було втішно побачити свого хазяїна, кота й Івана Івановича. Як вона підійшла до кота й злегка штовхнула його по-під живіт своїм п'ятачком і потім про віщось забалакала до гусака, то в її рухах, у голосі та в тремтінні хвостика багато вчувалося добротливості. Каштанка одразу розібрала, що гарчати та гавкати на таких суб'єктів — не варто.

Хазяїн прийняв її й гукнув:

— Хведоре Тимохвієвичу, прошу!

Кіт звівся, ліниво потягнувся і неохоче, немов яку ласку велику роблючи, підійшов до свинки.

— Ну-с, почнемо з пирамиди єгипетської. — почав хазяїн.

Він довго щось розказував, потім закомандував: «раз... два... три!» — Іван Іванович за словом «три»

махнув крильми й скочив свинці на спину... Коли він, балансуючи крильми та шиєю, став твердо на щетинястій спині, Хведір Тимохвієвич мляво й ліниво, з явною зневагою і з таким виглядом, ніби от він нехтує й ні за що має своє мистецтво, поліз на спину до свині, тоді неохоче вибравсь на гусака й став на задні лапи. Вийшло те, що незнайомий звав пирамидою єгипетською. Каштанка з превеликої втіхи аж завищала, та саме тоді старий кіт позіхнув і, втративши рівновагу, злетів з гусака. Іван Іванович похитнувся та й собі впав. Незнайомий загукав, замахав руками й почав знову щось розказувати. Годину цілу провозившись з пирамидою, невтомний хазяїн почав учить Івана Івановича їздити на коті верхи, тоді зачав учить кота курити і т. и.

Наука скінчилась на тому, що незнайомий витер піт з чола й вийшов, Хведір Тимохвієвич гидливо пирхнув, ліг на матрасика й очі заплющив, Іван Іванович подався до ночовок, а свинку баба забрала. Через силу нових вражінь, день пробіг для Каштанки так, що й не зогляділась, а ввечері її з матрастиком примощено в горничці з брудними шпалерами, і вона ночувала в гурті з Хведором Тимохвієвичем та гусаком.

V.

ТАЛАНТ! ТАЛАНТ!

Минуло з місяць.

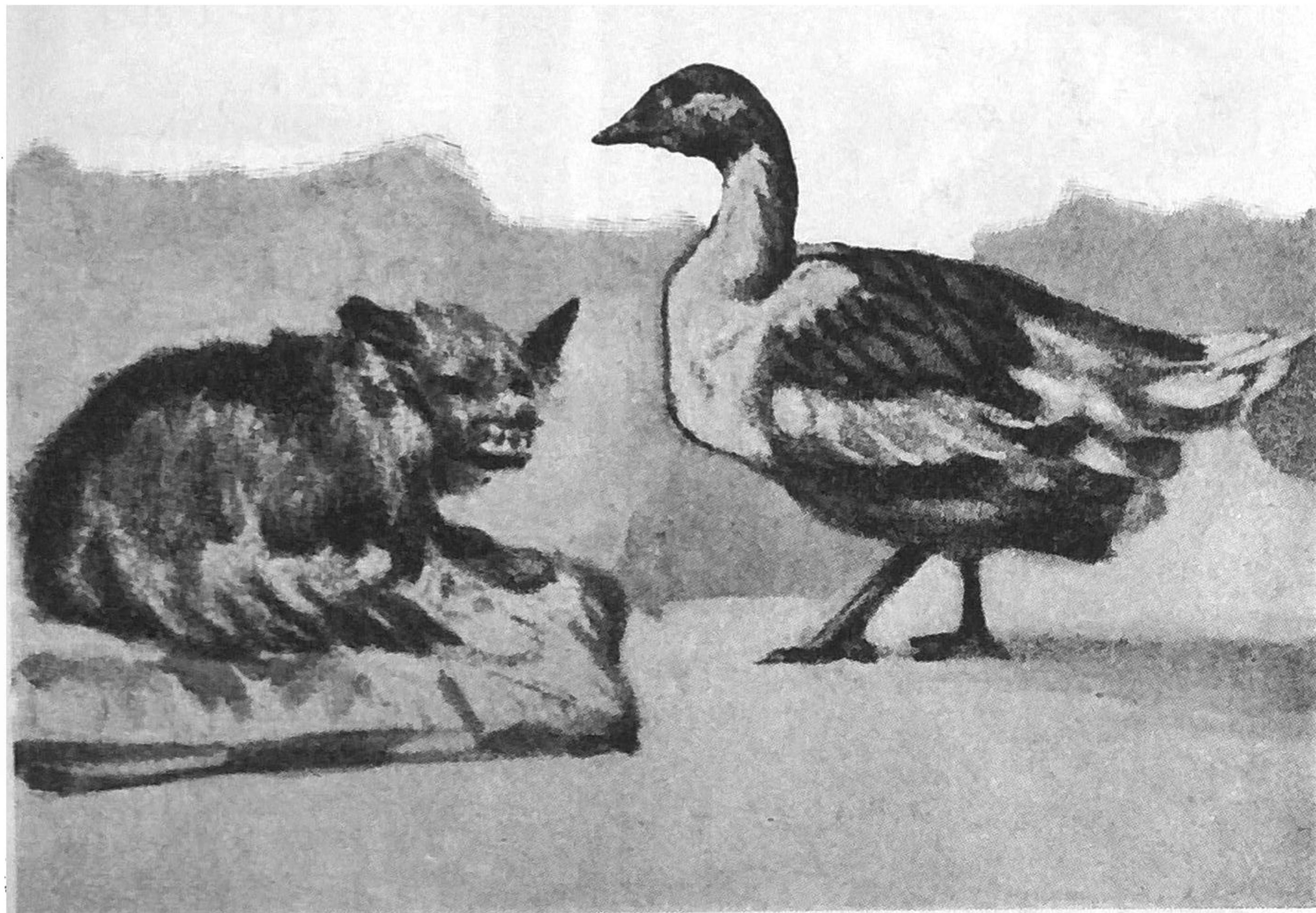
Каштанка вже звикла до того, що її кожен вечір смачним годовано обідом та кликано Тіткою. Звикла вона й до незнайомого, і до своїх нових спожильців. Життя попливло, мов по маслу.

Усі дні починались однако-вісенько. Звичайно бувало, що найраніш од усіх прокидався Іван Іванович і зараз же підступав до Тітки або-ж до кота, вигинав шию й

починав щось розказувати палко та довідне, але так само, як і перш, незрозуміливо. Іноді він задирав голову догори й промовляв довгі монологи. За перні дні знайомости Каштанка собі думала, що він гово-

рить так багато через те, що дуже розумний, та минуло трохи-небагато часу—і вона втратила всяку до його пошану; як він підступав до неї з своїми довгими промовами, вона вже не вимахувала хвостом, а потріпувала його, як настирливе базікало, що тільки спати всім заважає, й без жадної церемонії одказувала йому: «rrrrr»...

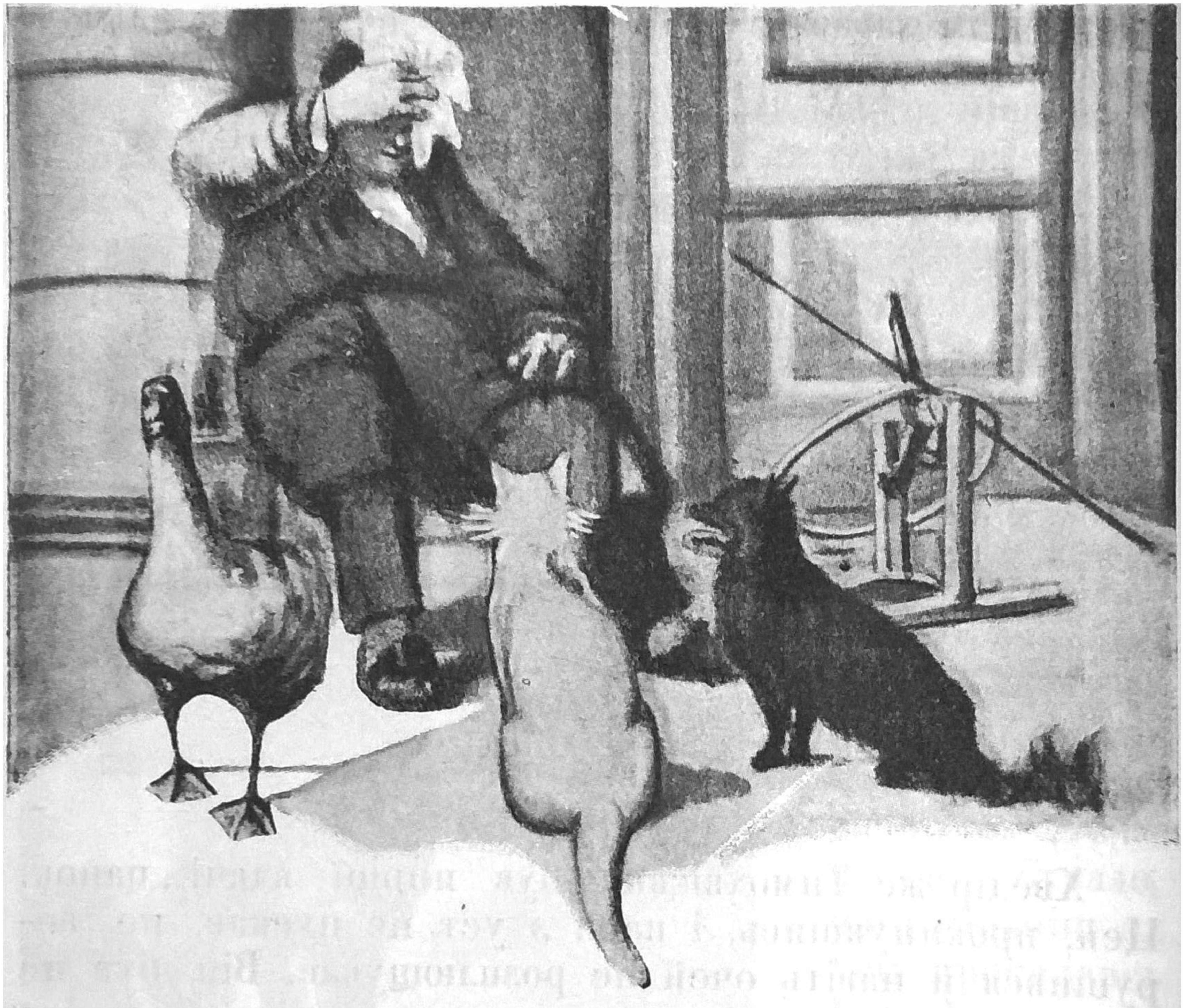

Хведір же Тимохвієвич був іншої вдачі панок. Цей, прокинувшись, і пари з уст не пускав, не ворухився й навіть очей не розплющував. Він був не од того, щоб і зовсім не прокидатись, бо, як видно було, не любляв життя. Нічим він не цікавивсь, до всього ставився мляво й недбало, усе нехтував і навіть свій смачний обід споживаючи, гидливо пирхав.

Прокінувшись, Каштанка починала никати по хатах та обнюхувати кутки. Тільки їй та котіві дозволялось ходити по всенькій квартирі; гусак-же не мав права й порога переступити поза горничку з брудними шпалерами, а Хівря Івановна жила десь на

подвір'ї в хлівці і приходила тільки на науку. Хазяїн прокидався пізно їй, напившись чаю, зараз же брався до своїх штук. Кожного дня в горничку вношено П, пугу, обручі, і кожнісенький день вироб-

лювано мало не те саме. Наука тривала годин зо три, з чотири, так що іноді Хведір Тимохвієвич з утоми аж заточувався, мов п'яний, Іван Іванович розчешірював дзьоба й важко дихав, а хазяїн робивсь червоний і ніяк не встигав, було, витирати піт з чола.

Наука та обід надавали дням багато цікавості, вечори-ж миналися так нудненько. Звичайно вечо-

рами хазяїн кудись їздив і возив із собою' гусака та кота. Зоставшись сама, Тітка лягала на матрастик і починала тужити... Туга закрадалась до неї якось не-постережено й по-сідала її повільно, немов смеркання горницію. Починалося з того, що у собаки пропадала всяка охота гавкати, їсти, бігати по хатах і навіть дивитись, потім в уяві її ставали дві якісь невпіражні постаті—не то собаки, не то люди, з обличчями симпатичними, хорошими, але незрозумілими; як вони уявлялись, Тітка махала хвостом і їй здавалось, що вона їх десь-то колись-то либонь бачила й любила... А западаючи в сон, вона кожного разу чула, що від постатів цих пахне карюком, стружками й лаком.

Коли вона зовсім при звичаїлася вже до нового життя і з худой, кошової надвірньої собаки обернулася в одгодованого випещеного пса, раз якось перед наукою хазяїн погладив її й промовив:

— Час би нам, Тітко, й до роботи взятись. Буде з тебе байдики бити. Я з тебе хочу артистку зробити. Хочеш бути артисткою?

І він почав її вчити всяких наук. На перший раз вона вчилась стояти й ходити на задніх лапах

і це їй страшенно сподобалось. На другий раз вона мусіла плигати на задніх лапах і хапати цукор, що високо над її головою держав навчитель. Потім, дальшими разами вона танцювала, бігала па припоні, вила під музику, дзвонила й стріляла, а за місяць могла вже до ладу заступати Хведора Тимохвієвича в «єгипетській пираміді». Вчилась вона залюбки і з своїх здобутків була задоволена; бігати, висолопивши язика, на припоні, плигати крізь обруч та

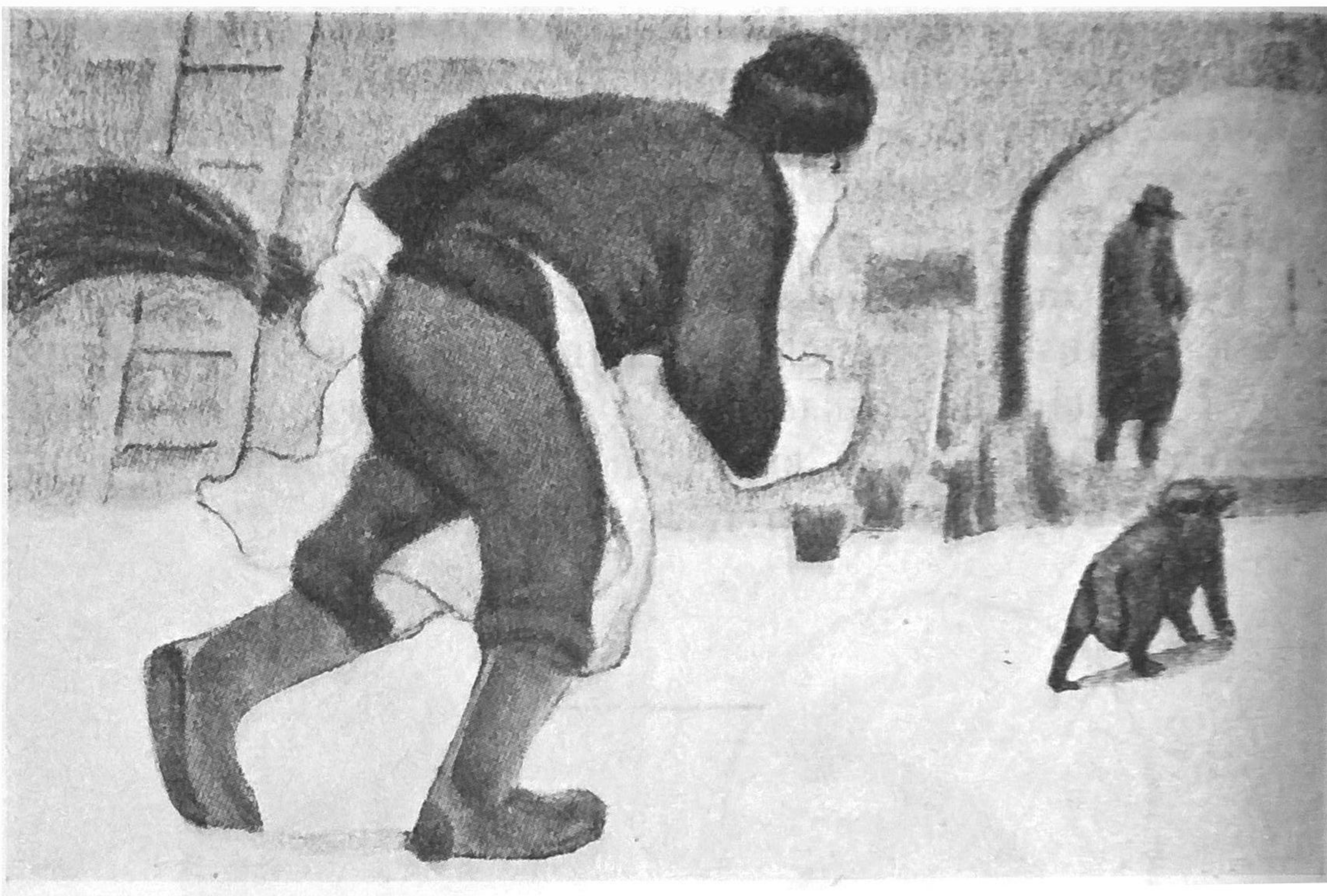
їздити на старому Хведорі Тимохвієвичу верхи — давало їй величезну втіху. За всяким добре зробленим фокусом вона з утіхи дзвінко, з захопленням гавкала, а навчитель дивувався, її собі теж дуже тішився й потирав руки.

— Талант! Талант! — проказував він. — Безперечний талант! Ти напевне заживеш собі великої слави!

І Тітка так звикла до слова «талант», що кожен раз, як хазяїн його вимовляв, вона зривалась та озиралась, немов це було її прізвисько.

VI.

НЕСПОКІЙНА НІЧ.

Тітці собачий сон приснився — ніби-от гониться за нею двірник з мітлою, і вона з жаху прокинулася.

В горничці було тихо, поночі їй страшенно душно. Кусали блохи. Тітка зроду перш не боялась темряви, але тепер стало їй чогось аж моторошно їй скортіло гавкати. У сусідній горничці голосно зідхнув хазяїн, потім, трохи згодом, у своєму хлівці рохнула свиня, і знов усе затишало. Коли думаєш про їду, на душі робиться легше, і Тітка почала була думати про те, як вона сьогодні вкрала у Хведора Тимохвієвича курячу ніжку й сховала її у вітальні межі шахвою й стіною, де павутиння багато та пороху. Не вадило-б оце піти та подивитись: чи

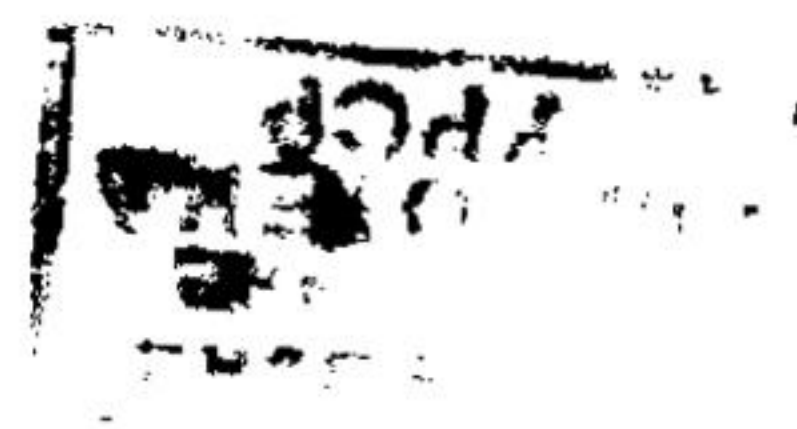
ціла ця ніжка, чи ні? Дуже може бути, що хазяїн
знайшов її та й спожив. Та аж до самого ранку не

можна виходити з горнички — так заведено. Тітка за-
плющила очі, щоб заснути хутчії, бо вона з досвіду

(33)

65.1767-2.

знала, що швидше заснеш, швидше й ранок прийде. Та враз недалеко неї розлігся чудний крик, що змусив її кинутись і зірватись на всі чотири лапи. То крикнув Іван Іванович і крик його був не той балакливий та довідний, як звичайно, а якийсь дикий, пронизливий та неприродний, схожий на рипіння брами, як її відчиняти. Нічого по-ночі не роздивившись і не розібравши, Тітка почутила ще більший страх і прогарчала:

— Рrrrrr...

Збігло чимало часу, от скільки його треба на те, щоб добру кістку обгризти; крику більш не було. Тітка поволі була заспокоїлась і задрімала. Їй приснились два великих чорних пса з космами торішньої шерсти на стегнах та на боках; вони з великого цебра прожерливо хлептали помиї, од яких ішла біла пара та дуже смачний дух; зрідка вони оглядались на Тітку, щирили зуби й гарчали:— «А тобі не дамо!» Та от з хати вибіг мужик у кожусі й прогнав їх батогом; тоді Тітка підступила була до цебра й почала собі хлептати, та тільки мужик пішов за браму, як обидва чорні пси, загарчавши, кинулись на неї,— і раптом знов розлігся пронизливий крик.

— Ге! Ге-ге! — скрикнув Іван Іванович.

Тітка прокинулась, зірвалась і, не зходячи з матрака, аж заходилась, виючи та гавкаючи. Їй вже здавалось, що це не Іван Іванович кричить, а хтось инший, чужий. І чогось і в хлівці знов рохнула свиня.

Та ось зачовгали патинки, і в горничку ввійшов хазяїн у халаті й з свічкою. Мерехтливе світло заплигало по брудних шпалерах і прогнало темряву. Тітка побачила, що в горничці нікого чужого нема. Іван Іванович сидів на підлозі й не спав. Крила у його були попушені і дзюб роззявлений і загалом він мав

такий вигляд, неначе-б дуже зморився й хотів пити. Старий Хведір Тимохвієвич так само не спав. Мабуть і його теж збудив крик.

— Іване Івановичу, що тобі таке? — поспитав хазяїн у гусака. — Чого ти кричиш? Ти нездужаєш?

Гусак мовчав. Хазяїн помацав його за шию, погладив по спині й промовив:

— Чудний ти. І сам не спиш, і иншим не даєш.

Як хазяїн вийшов і заніс із собою світло, знов налізла темрява. Тітці було страшно. Гусак не кричав, але їй знов почало ввижатись, либонь у темряві хтось стоїть чужий. Найстрашніше було те, що чужого цього не можна було покусати, бо він був невидимий і не мав образу. І чогось вона гадала, що цієї ночі конче має статися щось дуже погане. Хведір Тимохвієвич і собі непокоївся. Тітка чула, як він вовтузився на своїм матрасику, позіхав та струшував головою.

Десь на вулиці загрюкано в браму і в хлівці рохнула свиня. Тітка заскавучала, витягла передні лапи й поклала на них голову. В грюканні брамою, в рохканні свині, що чомусь не спала, в темряві і в тиші вчулось їй щось таке саме тоскне та страшне, як і в крику Івана Івановича. Всюди була тривога та неспокій, але чого? Хто це чужий, що його не було видно? Ось біля Тітки спалили на мить дві тьмяні

зелені искорки. Це вперше за весь час знайомости підійшов до неї Хведір Тимохвієвич. Чого йому треба було? Тітка лизнула йому лапу й, не питаючись, чого

прийшов, завила нишком та на різні голоси.

— Ге! — скрикнув Іван Іванович. — Ге-ге!

Знов одчинились двері, й увійшов хазяїн з свічкою. Гусак сидів так само, розчепіривши дзьоба та попустивши крила. Очі в його були заплющені.

— Іване Івановичу — покликав хазяїн.

Гусак не ворухнувся. Хазяїн сів перед ним долі, з хвилину дививсь на його мовчки й промовив:

— Іване Івановичу! Що-ж це таке? Помираєш ти, чи що?... А-а, я тепер згадав, згадав! — скрикнув він і вхопився за голову. — Я знаю, чого це! Це

того, що сьогодні на тебе наступила була коняка! Боже-ж мій, боже-ж мій!

Тітка не розуміла, що каже хазяїн, та з лиця його бачила, що й він чекає чогось жахливого. Вона про-

стягла морду де темного вікна, до якого, як їй зда-лося, заглядав хтось чужий, і завила.

— Він помирає, Тітко! — мовив хазяїн і сплеснув у долоні. — Еге-ж, еге, помирає! До вас у хату зайшла смерть. Що-ж нам робитоньки?

Блідий, збентежений хазяїн, зідхаючи й хитаючи головою, вернувся до себе в опочивальню. Тітці було моторошно zostаватись по-ночі й вона пішла за ним. Він сів на ліжку й кілька разів проказав:

— Боже мій, що-ж робити?

Тітка ходила побіля його ніг і, не тямлючи, чого це їй так тоскно та чого всі так турбуються, та силкуючись зрозуміти, стежила за кожним його по-рухом. Хведір Тимохвієвич, що рідко коли й кидав свій матрасик, і собі ввійшов в опочивальню до хазяїна й почав тертись йому коло ніг. Він струшував головою, буцім-би хотів витрусити з неї важкі думки, і підозріло заглядав під ліжку.

Хазяїн узяв блюдечко, налив у його з умиваль-ника води й знов пішов до гусака.

— Пий, Іване Івановичу! — промовив він ніжно, поставивши перед його блюдечко. — Пий, голубчику!

Та Іван Іванович не ворухивсь і не розплющував очей. Хазяїн пригнув йому голову до блюдечка й утокмачив дзьоба у воду, та гусак не пив, ще ширше розпустив крила і голова його так і зоста-лась лежати на блюдечку.

— Ні, вже нічого зробити не можна! — зідхнув хазяїн. — По всьому. Пропав Іван Іванович!

І по лицях йому покотились униз блискучі кра-пельки, які бувають за дощу на шибках. Не тям-лючи, що таке, Тітка й Хведір Тимохвієвич тули-лися до його та з жахом дивились на гусака.

— Бідолаха Іван Іванович! — казав хазяїн, зі-дхаючи сумно. — А я-ж мріяв, що на весні повезу

тебе на дачу та й буду походити з тобою по зеленій травиці. Люба тварино, хороший товаришу мій, тебе вже нема! Як-же я тепер обходитимусь без тебе?

Тітці здавалося, що й з нею те саме станеться, тоб-то, що й вона теж от так, не знати з чого, заплющить очі, одкине лапи, оскирить зуби, і всі на неї дивитимуться з жахом. Видко, що такі самі думки крутились і у Хведора Тимохвієвича в голові. Ніколи ще старий кіт не був такий сумний та похмурий, як тепер.

Благословилося на світ, і в горничці вже не було того невидимого чужого, що такого страху наганяв на Тітку. Як вже зовсім розвиднилось, прийшов двірник, узяв гусака за лапи й кудись його поніс. А трохи згодом придибала бабуса й забрала ночовки.

Тітка пішла до вітальні й подивилась за шахву: хазяїн не спожив курячої ніжки, вона лежала на своїм місці, в поросі та в павутині. Але Тітці було нудно, сумно і тягло на плач. Вона либонь і не понюхала ніжки, а пішла під канапу, сіла там і почала скавуліти зтиха, тонким голоском:

— Скаву-скаву-скаву...

VII.

НЕЩАСЛИВИЙ ДЕБЮТ.

Одного чудового вечора хазяїн увійшов до горнички з брудними шпалерами й, потираючи руки, промовив:

— Ну-с...

Щось він іще наставився був казати, та не сказав і вийшов. Тітка, що дуже добре дізнала під час лекцій його обличчя та інтонацію, догадалася, що він був схвилюваний, заклопотаний і, здається, сердитий. Трохи згодом він вернувся й сказав:

— Сьогодні я візьму з собою Тітку та Хведора Тимохвієвича. В єгипетській пираміді ти, Тітко, вступиш сьогодні небіжчика Івана Івановича. Чорт батька зна що! Нічого не готово, не вивчено, репетицій було мало!... Сором! Осудовисько!

Потім він знову був вийшов і за хвилину вернувся у кожусі й циліндрі. Підійшовши до кота, він

узяв його за передні лапи, підняв та її заховав його на грудях під кожуха, а Хведорові Тимохвієвичу було ніби це зовсім байдуже і він навіть не потурбувався очі розплющити. Йому, либонь, було однаковісенько: лежати, чи бути піднятим за ноги, вилежуватись на матрасику, чи на грудях у хазяїна під кожухом спочивати.

— Тітко, ходім, — мовив хазяїн.

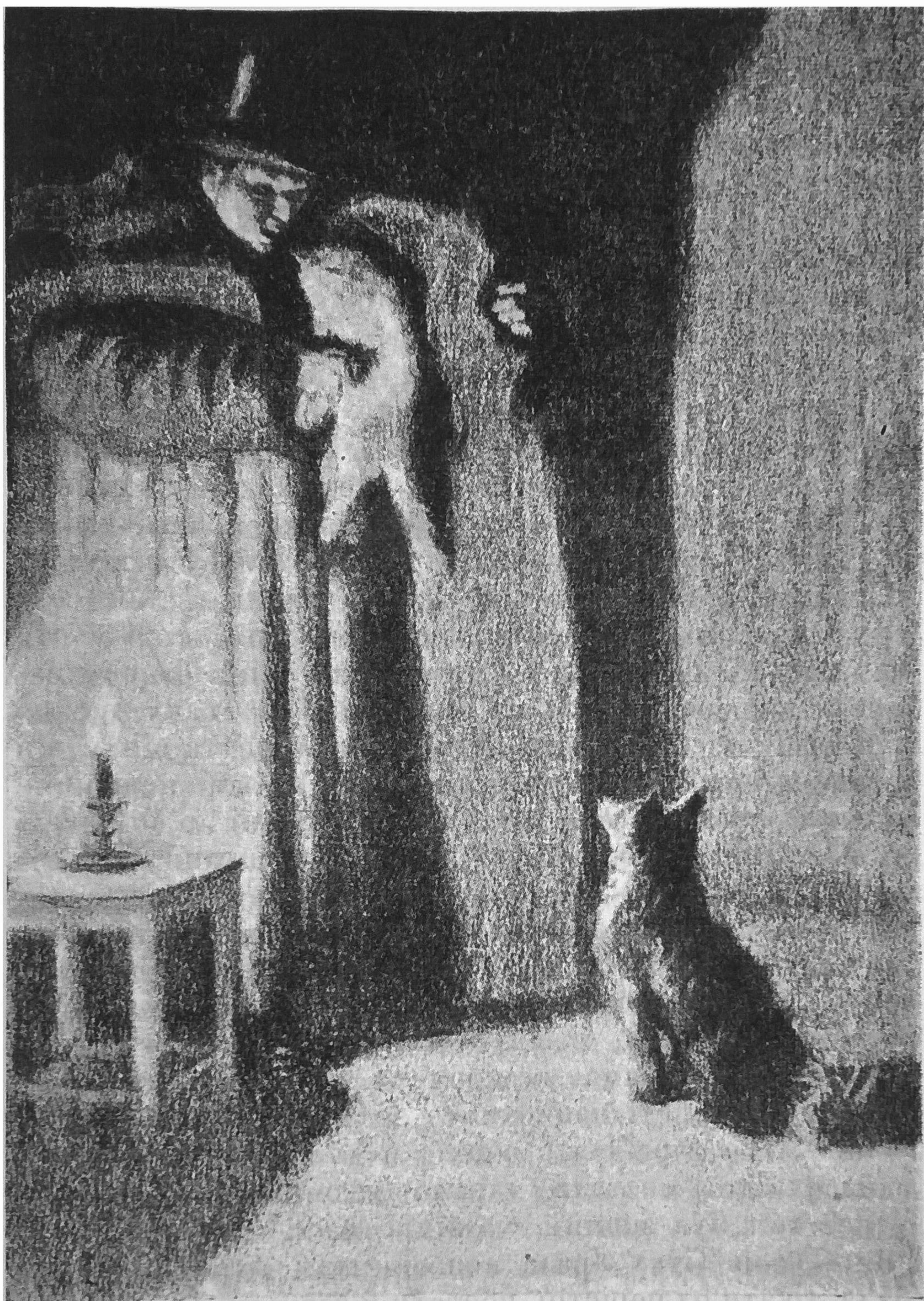
Нічого не розуміючи її махаючи хвостом, Тітка пішла за ним. За хвилину вона вже сиділа в санях у ногах у хазяїна її слухала, як він, шулячись од холоду та хвилювання, бубонів:

— Сором! Осудовисько!

Санки стали коло великого чудного будинку, що скидався на перекинуту солятирку. По довгому ганку цього будинку з трьома скляними дверима ясно світило з десятків ліхтарів. Двері з дзенькотом одчинялись і, немов роти, ковтали людей, що снували біля ганку. Людей було багато, часто під ганок підбігали її коні, але собак не було видно.

Хазяїн узяв на руки Тітку її сунув її на груди, де був Хведір Тимохвієвич. Тут було по-ночі її душно, зате захисно. На мить спалахнули були дві тьмяні, зелені іскорки — це розплющив був очі кіт, що його притовкла холодними, шорсткими лапами сусідка. Тітка лизнула його в ухо і, схотівши сісти як-найвигідніше, непокійно заборсалась, запхала його під себе холодними лапами її неумисне висунула з-під кожуха голову, та зараз-же загарчала сердито її убгалась під кожух. Їй здалося було, що вона побачила величезну, тьмяно осяяну хату, повну страховиння; з-за перегородж та ґраток, що тяглись по обидва боки хати, визирали страшні шики: конячі, рогаті, довговухі та якась одна товста, величезна шика з хвостом замість носа та з двома обгризеними костомахами, що стирчали з рота.

Кіт сипко замявкав під Тітчиними лапами, але саме тоді кожух розстебнуто, хазяїн промовив „гоп!“ і Хведір Тимохвієвич з Тіткою плигнули до долу. Вони вже були в маленькій горничці з сірими дощаними стінами: тут, опріч невеличкого столика з дзеркалом, стільця та дрантя, розвішаного по кутках, не було ніяких інших меблів, а замість лампи чи свічки горів віялом ясний вогник, прироблений до вбитої в стіну дудочки. Хведір Тимохвієвич облизав своє хутро, що пом'яла була Тітка, пішов під стілець та й ліг. Хазяїн, усе ще хвилюючись та потираючи руки, почав розбиратись... Він роздягся так, як звичайно роздягавсь у себе вдома, коли лагодився лягти під баєву ковдру, тоб-то скинув усе, до сорочки, потім сів на стілець і, поглядаючи у дзеркало, почав виробляти на собі дивезні штуки. Насамперед він натяг на голову парика з проділом та з двома вихрами, що скидались на роги, тоді густо намазав обличчя чимсь білим, а на білій фарбі змалював ще брови, вуса та рум'янці. І на тому ще не був край його витівкам. Умазавши лице та шию, він почав убиратись у якесь незвичайне та неподібне вбрання, якого Тітка зроду не бачила ні по домівках, ні на вулиці. Уявіть ви собі широченні штани, пошиті з ситцю у великі квітки, якого вживають по міщанських господах на завіски та на обиття меблів, штани, що застібаються аж під пахвами; одну штанину пошито з брунастого ситцю, другу з жовто-гарячого. Упірнувши в них, хазяїн надяг ще ситцеву куцпнку з великим, зубцями, коміром та з золотою зорею на спині, кольористі панчохи та зелені черевики...

У Тітки зарябіло в очах і в душі. Од білолицької вайлакуватої постати дхнуло хазяїном, та її голос у неї теж був знаний, хазяїнів голос, та бували хвилини, коли Тітку брала непевність, і тоді вона ладна була тікати од перістої постати й гавкати. Нове місце.

світло віялом, пахощі, метаморфоза, що притрапилася з хазяїном — усе це наганяло на неї страхи невиразні та передчуття, що вона конче здибається з якимсь страхіттям на зразок товстої пики з хвостом замість носа. А до того-ж ще десь опостінь завивала навісна музика та часом розлягалось незрозуміле ревище. Одне тільки її й заспокоювало — це байдужість Хведора Тимохвієвича. Він спокійнісенько собі куняв під стільцем і не розплющував очей, навіть коли стілець рушався.

Якийсь чоловік у фрак у білій жилетці зазирнув до горнички й промовив:

— Зараз вихід міс Арабелли. Після неї — ви.

Хазяїн нічого не одказав. Він витяг з-під столу невеличкий чемодан, сів і став чекати. По губах та й по руках його можна було пізнати, що він хвилювався, і Тітка чула, як дихання в його тремтіло.

— М-р Жорж, прошу! — гукнув хтось за дверима.

Хазяїн устав і тричі перехрестився, тоді дістав з-під стільця kota й сунув його в чемодан.

— Йди, Тітко, — мовив він нишком.

Тітка, нічогісенько не розбираючи, підійшла до його рук; він поцілував її в голову та й поклав поруч з Хведором Тимохвієвичем. Потому зробилось по-ночі... Тітка топталась по котові, дряпалась у стінки чемодана і з жаху не могла й пари з уст пустити, а чемодан гойдався, мов на хвилі, та тремтів...

— А ось і я! — як покрикне голосно хазяїн. — А ось і я!

Тітка почутила, що після цього крику чемодан гуцнув об щось тверде й перестав гойдатися. Розляглося голосне густе ревище: по комусь ляскали і цей хтось, певне ота пика з хвостом замість носа, ревів та реготався так гучно, що аж замочки на чемодані труслились. На ревище хазяїн одповів таким пронизливим та верескливим сміхом, яким він ніколи не сміявся вдома.

— Га! — як покрикне він, силкуючись перекричати ревище. — Найшановніша публіка! Я допіру оце з вокзалу. У мене бабуня здохли й лишили мені спад-

щину! У чемодані щось дуже важке — певне золото... Га-га! А ну як тут мільйон! Зараз ми відчинимо та й подивимось...

У чемодані клацнув замок. Сліпуче світло вдарило Тітку по очах; вона виплигнула з чемодана та, оглушена ревищем, прудко, у всю свою собачу ристь, забігала навкруги свого хазяїна та аж заливалась, дзвінко гавкаючи.

— Га! — загукав хазяїн. — Дядечку Хведоре Тимохвієвичу! Люба Тітусю! Милі родичі, дідько-б вас забрав!

Він упав животом на пісок, схопив кота й Тітку та й почав їх обіймати. Тітка, поки він стискав її в своїх обіймах, мигцем огляділа той світ, у який

кинула її доля, і, вражена його грандіозністю, на хвилинку аж захолола з дива та захвату, потім видерлась з хазяїнових обіймів та від гострого вражіння, немов дзиґа, закрутилась на однім місці. Новий світ великий був та повен сліпучого світла; куди тільки зирнеш, скрізь, од низу аж по саму стелю, видко було самі за себе обличчя, обличчя, обличчя і більш нічого.

— Тіточко, прохаю вас — сідайте! — гукнув хазяїн.

Пам'ятаючи, що це означає, Тітка плигнула на стілець та й сіла. Вона глянула на хазяїна. Очі в його, як завжди, дивились серйозно та ласкаво, але обличчя, а надто рот і зуби, були перекривлені широкою застиглою посмішкою. Сам він реготавсь, плігав, сіпав плечима й удавав, буцім йому дуже весело при тисячах обличчів. Тітка поняла була віри, що йому й справді весело, раптом почутила усім своїм тілом, що на неї дивляться оці тисячі обличчів, підвела до-гори свою лисячу морду й з утіхи завилала.

— Ви, Тіточко, посидьте собі, а ми з дядечком камаринського потанцюємо.

Хведір Тимохвієвич, дожидаючи, коли його всилують виробляти дурниці, стояв та байдужно роззиравсь по боках. Танцював він мляво, недбало, похмуро, і видко було з його рухів, по хвосту та по вусах, що він глибоко зневажав і натовп, і світло сліпуче, і хазяїна, та й себе... Одтанцювавши свою пайку, він позіхнув і сів.

— А ну, Тітусю, — мовив хазяїн: — попереду ми з вами поспіваємо, а тоді потанцюємо. Добре?

Він добув з кешені сопілочку та й заграв. Тітка, не терплючи музики, невпокійливо загорзалась на стільці й завилала. З усіх боків розляглися ревище та оплески. Хазяїн уклонився і, коли все зникло, грав

собі далі... За однією дуже високою нотою, десь угорі серед публіки хтось голосно охнув,

— Тату!—скрикнув дитячий голос. — Та це-ж Каштанка!

— Та таки й Каштанка! — ствердив п'янений деренчливий тенорок. — Каштанка! Хведько, це, побий мене бог, Каштанка! Фюйть!

Хтось на галерці свиснув, і два голоси, один — дитячий, другий — чоловічий, голосно покликали:

— Каштанка! Каштанка!

Тітка аж кинулась і глянула туди, де гукали. Два обличчя: одне патлате, п'яне й посмішкувате, друге — пухле, червонолице й злякане — ударили її по очах, як попереду вдарило було сліпуче світло... Вона згадала, перекинулась з стільця й закрутилась по піску, тоді скочила й з радісним визчанням кинулась до тих обличчів. Розляглося несамовите ревище, наскрізь прошите свистінням та пронизливим дитячим криком:

— Каштанка! Каштанка!

Тітка плигнула через бар'єр, тоді комусь через плече, опинилась у ложі; щоб потрапити у вищий ярус, треба було переплигнути високу стіну. Тітка плигнула, та не доплигнула й полізла назад по стіні. Потім вона переходила з рук на руки, лизала комусь руки й обличчя, посовувалась усе вище й вище, і, нарешті, втрапила на галерку...

Півгодини по тому Каштанка йшла вже вулицею за людьми, од яких душило карюком та лаком. Лука Олександрич заточувався та інстинктивно, навченій досвідом, намагався держатись якомога далі від канави.

— В бездні гріховній валяюся во утробі моїй... — бубонів він. — А ти, Каштанко,—непорозуміння. Проти людини ти все одно, що проти столяра тесля.

Поруч з ним ступав Хведорко в батьковому кашкеті. Каштанка дивилась їм обом у спину і їй здавалось, що вона давно вже йде за ними та радіє, що життя її не вривалося ані на хвилину.

Згадувала вона горничку з брудними шпалерами, гусака, Хведора Тимохвієвича, смачні обіди, науку, цирк, але все оце уявлялося їй тепер буцім-би то довгий, поплутаний та важкий сон...

Ціна 35 коп. (Р)

Вч 10487

